

Јевто М. Миловић, Титоград

ДОДЈЕЉИВАЊЕ ПЛЕМИЋКЕ ТИТУЛЕ И ГРБА БОЖИДАРУ
ВУКОВИЋУ И ЊЕГОВИМ ПОТОМЦИМА ОД СТРАНЕ
ШПАНСКОГ КРАЉА И РИМСКО-ЊЕМАЧКОГ ЦАРА
КАРЛА V (1500—1558)

Овога љета позвала ме је Аустријска академија наука у госте на двије седмице. У Бечу сам се задржао подуже вријеме. У тамошњим архивима и библиотекама проучавао сам историјску грађу о Црној Гори и Боки Которској. Пронашао сам и овога пута велики број докумената, географских карата, планова и акварела о нашој земљи. Све сам то снимиио.

По задужењу Црногорске академије наука и умјетности тражио сам у бечким архивима, којих има преко 200, неке податке и о нашем познатом штампару војводи Божидару Вуковићу. Чиновник Управног архива *Allgemeines Verwaltungsarchiv* Михаел Гебл (*Michael Göbl*) упозорио ме на концепт одлуке канцеларије Карла V, којом се Божидар Вуковић проглашава племићем Светог римског царства. На омоту, у коме се налази тај докуменат, стоји: »*Palatinat blos für seine Person und Adelstand sowohl für ihn als für seine sämtlichen Nachkommen*. Bologna 3. Febr. 1533. de la *Vechia Dionys* (AB. 2198), fl. 1—4«.

Да се овдје ради о концепту о додјељивању племства (*Adelsbrief*, *Adelsdiplom*) — није тешко доказати. Повеле о додјељивању племства издавала је, обично, Царска канцеларија. Оне су писане у фрактуре на пергаменту. Потписивао их је лично цар. Новоименовани племић добијао је с повељом и металну кутију у којој се налазио печат.

Концепт повеље о додјељивању племства Божидару Вуковићу и његовим потомцима писан је на латинском језику. Прочитао га је и преписао др Милош Милошевић, на чему му и овога пута од срца захваљујем.

Овдје доносимо текст тога концепта:

Болоња, 3. фебруара 1533.

Концепт одлуке канцеларије Карла V којом се Божидар Вуковић проглашава племићем Светог римског царства, а његов се раније постојећи грб потврђује „уз додатке и побољшања“.

Тај нови грб се детаљно описује.

[На маргини:] *Dionisius dela Vechia, palatinatus*

Carolus etc. Spectabili nostro et Imperii sacri fedeli dilecto Dionisio dela Vechia, sacri Lateranensis Palatii, Aulaeque nostre Caesaree et Imperialis consistorii Comiti, gratiam nostram Caesaream et omne bonum. Imperialis Maiestatis celsitudo ex nulla re alia maiorem sibi laudem comparat, quam ubi dignis hominum virtutibus etc. Quare attendentes egregias virtutes tuas et erga nos et Sacrum Romanum Imperium [прецртано: offitia que] fidem et observantiam, grataque et fidelia obsequia, que nobis et eidem Imperio hactenus praestitisti, et in futurum praestare poteris et debebis, haud immerito, ad impertiendum sibi clementiam nostram, teque ceteris ornamentis honestandum propensi sumus. Motu, igitur, proprio etc. se [знак убацивања текста са маргине:] sacri Lateranensis Palatii etc. ut in Martino Lupi. [Прецртано: sacri Lateranensis Palatii etc., ut in Martino Lupi, per totam nobilitationem? Praeterea uidentis te, prenominatum Dionisium de Vechia huberiori gratia et munere prosequi, motu proprio pro te, sacri Lateranensis Palatii etc, cum facultatibus ut in Martino Lupi].

Volentes praeterea te peculiari gratia prosequi, et virtutibus tuis premia tribuere condigna ut tu posteritasque tua nobis, nostrisque heredibus ac successoribus Romanorum Imperatoribus et Regibus ad inserviendum proniores, efficienti motu [прецртано: proprio], consilio, auctoritate sua et potestate supradictis, te prenominatum Dionisium et filios tuos legitimos, natos et nascituros, utriusque illorumque heredes et descendentes in perpetuum, [прецртано: in] nostros, et Sacri Romani Imperii, viros nobiles, facimus, creamus etc. Et ut status nobilitatis Vestre clarius elucescat, tibi, prenominate Dionisio et heredibus tuis antedictis, consueta Arma [прецртано: et insignia] Vestra, non modo confirmanda et approbanda, verum etiam nostra additione melioranda, censuimus ac tenore presentium auctoritate nostra caesarea, confirmamus, approbamus et melioramus et vobis, quatenus opus est, a novo concedimus et donamus, videlicet:

Scutum in duas partes, secundum latitudinem divisum, quarum inferior consueta Arma Vestra, scilicet in albo, seu argentei coloris campo, leonem rubrum ascendentem, inter duas fascias, eiusdem rubri coloris, ex superiori dextra in sinistram inferiorem scuti partem ductas, et in circuitu [знак убацивања текста са маргине, али је та ријеч прецртана: campi] fasciam, similiter rubri coloris, ipsum campum circumdantem. [Прецртано: Vero] superior, vero, integri scuti pars, aquilam dimidiam nigram, unius capitis, alis dispansis, rostro aperto et lingua rubra exorta [знак убацивања текста са маргине: que nostra est additio et] quemadmodum haec in medio praesentium depicta sunt. Volumusque et auctoritate nostra [прецртано: predicta] Caesarea predicta, determinamus quod

tui Dionisius, ac filii liberi, heredes et descendentes tui legitimi [прецртано: hac] praescripta Arma, cum additione et melioratione nostra, ex nunc in antea perpetuis etc. Nulli, ergo, etc.

Datum Bononiae, die tertio mensis februarii, anno Domini 1533.
Imperii nostri XIII° et regnorum [?] nostrum XXIII°.

ПРОШИРЕНИ РЕГЕСТ О ДОДЈЕЉИВАЊУ ПЛЕМИЋКЕ ТИТУЛЕ И ГРБА
БОЖИДАРУ ВУКОВИЋУ

Обраћајући се одмах на почетку „вјерном и поштованом“ Божидару Вуковићу и изражавајући му „царску милост и свако добро“, цар Карло V га апострофира: „племић Свете Латеранске палате, нашег Царског двора и Империјалног вијећа“ («... fedeli dilecto Dionisio dela Vechia, sacri Lateranensis Palatii, Aulaeque nostre Caesaree et Imperialis Consistorii Comiti, gratiam nostram Caesaream et omne bonum»).

Затим се износи начелан став како узвишеност царског величанства ни од какве друге ствари не може стећи већу хвалу него што је врлина часних људи («... Imperialis Maiestatis celsitudo ex nulla re alia maiorem sibi laudem comparat, quod ubi dignis hominis virtutibus...»).

Говори се о значају личности Божидара Вуковића, али се, на жалост, не наводе његова конкретна дјела и акције, него се остаје при уопштеним терминима. Њему су, дакле, били склони додјелити даље почести («... teque ceteris ornamentis honestandum propensi sumus...») због изванредних врлина («... egregias virtutes tuas...») и досадашње вјере и пажње и захвалне вјерне послушности коју је изражавао владару и царству («... fidem et observantiam, grataque et fidelia obsequia...»). При том се истиче да ће се Вуковић на исти начин и убудуће моћи и морати понашати («... et in futurum praestare poteris et debebis...»). Желећи, дакле, да и даље његује ту своју посебну склоност (према Царству) и да се његове врлине награде («... te peculiari gratia prosēgui et virtutibus tuis premia tribuere...»), Божидар Вуковић и сви његови законити наследици, како они који су већ рођени тако и они који се могу родити, трајно се проглашавају за племиће Цара и Светог римског царства («... prenominatum Dionisium et filios tuos legitimos, natos et nascituros... nostros et Sacri Romani Imperii viros nobiles, facimus, creamus etc. ...»).

Да би тај статус племића јасније заблистао («... Et ut status nobilitatis Vestre clarius elucēscat...»), Божидару и његовим наследицима се додјелује и грб. Сасвим је јасно изражено да је Божидар већ раније имао грб. Његов се грб не само потврђује и одобрава него се и додацима побољшава („... consueta Arma Vēstra, non modo confirmānda et approbānda, verum etiam nostra additōne meliorānda...»). Грб се Вуковићев, царским ауторитетом, у ствари, потврђује и признаје; он се и побољшава, па

зато, „ако је то потребно рећи“, и изнова додјељује и поклања («... auctoritate nostra cesarea confirmāmus, approbāmus et meliorāmus et Vobis, quātenus opus est, a novo concēdimus et donāmus...»).

Нови Вуковићев грб описан је на сљедећи начин: Штит је по ширини подијељен у два дијела; на његовом доњем дијелу сачуван је ранији Вуковићев грб («... quarum infērior consueta Arma Vestra...»). Уз бијелу површину, или уз поље сребрне боје, пење се црвени лав између двије траке, исто црвене боје, које су повучене из горњег десног према доњем лијевом дијелу штита. Унаоколо је трака сличне црвене боје, која то исто поље заокружује. («Scutum in duas partes, secundum latitudinem divisum: quarum infērior consueta Arma Vestra, scilicet in albo, seu argenteis coloris campo, leonem rubrum ascendentem, inter duas fascias, eiusdem rubri coloris, ex superiori dextra in sinistram inferiorem scuti partem ductas, et in circuitu [знак убацивања текста са маргине, али је та ријеч прецртана: campi] fasciam, similiter rubri coloris, ipsum campum circumdantem. [Прецртано: Vero] supērior, vero, integri scuti pars, aquilam dimidiam nigram, unique supitis [?], alis dispansis, rostro aperto et ligua rubra exorta [знак убацивања текста са маргине: que nostra est additio et] quēmadmōdum haec in medio praesentium depicta sunt...»).

На горњем дијелу цијелога штита налази се пола црног орла, раширених крила, отвореног кљуна и црвеног испруженог језика, и тај је лик у средини нацртан. Од значаја је да се у документу изрично каже да је баш то додатак који је грбу дала Царска канцеларија («... que nostra est additio...»).

На крају документа стоји да се Божидар и његови наследници овлашћују да имају право на тај грб.

Овдје треба навести и неке споредне детаље.

У концепту, који на многим мјестима има празнина и у коме има многобројних ознака „итд.“, и уметака, прецртавања и сл., у два маха спомиње се Martino Lupi. Вјероватно је овдје ријеч о личности која је саставила неку књигу формуларâ, гдје се налазе типични текстови, или се, пак, ради о особи која је, исто тако, добила грб, па се формулација из тог документа може користити и у другим приликама.

Даље је занимљив спомен пронијарâ, које треба служити («... ad inserviendum proniores...»).

* * *

Поставља се питање какви се закључци могу извести из овог документа.

1. Божидар Вуковић је још у Црној Гори имао свој грб и тај је грб у документима канцеларије Карла V описан без икаквих слова или текста у њему.

2. Конкретне заслуге Божидара Вуковића за Карла V и Свето римско царство остају нам и даље непознате. Сигурно је, само, да су оне биле значајне, да је Божидар Вуковић био угледна личност у Венецији и да је, због својих великих заслуга, још раније био проглашен „племићем Свете Латеранске палате, Царског двора и Империјалног вијећа“, а овим документом и племићем Светог римског царства.

3. До измјена, односно додатака, у грбу дошло је приликом добијања племићке титуле на захтјев Божидара Вуковића.

4. Није искључено да се молба Божидара Вуковића за стицање племићке титуле и новог грба, са навођењем конкретних заслуга, налази у архиву Болонје, Латерана или негдје другдје.

*

У књигама Божидара Вуковића срећамо исти грб који је додјелио Карло V Божидару Вуковићу. Тај грб образује један круг. Круг је оивичен увијеним лаворовим вијенцем. Грб је исто подијељен у два дијела, који су одвојени једном траком. У горњем дијелу налази се пола црнога орла, раширених крила, отвореног кљуна и испруженог језика. Та половина црнога орла нацртана је на стилизованој чохи. Из горњег дијела чохе појављује се стилизовани пламен или цвијет. Доњи дио грба има облик штита који се састоји од три дијела. У средњем дијелу, који је много већи од друга два дијела, корача напријед лав између двије траке, са отвореним устима и испруженим језиком. Испред лава стоји црвеним словима **ГН**. Изнад горње траке написано је, исто црвеним словима **ВЖО**, а испод доње траке **ВОЕВДА**.

*

„Из Венеције потиче једна икона са Христовим ликом, која се сада налази у Народном музеју у Београду. На полеђини иконе је „јеромонах Пахомије од острв Ди[о]клитскога језера“ записао, у марту 1520. године, да је Божидар Вуковић из Дукљанске земље из града Подгорице, по доласку у Венецију, златом откупио ову икону у манастиру св. Фрање, пошто је видео да се турским пљачкањем умањио број светих икона. Поред текста је насликан и Божидарев грб, који му је, уз племићку титулу, дао цар Карло V. Ивицом печата, кружно, тече текст: † **ВЕЛЧГЪ ВОЕВОДЕ БОЖИДАРА † IMP. CAES. CAROLVS V** Исти грб је Божидар касније употребио на свом Октоиху (1537) и у Минеју (1538).“¹

Пахомије је погрешно записао годину 1520. на полеђини иконе Нерукотвореног образа. Тај запис на икони са Христовим

¹ Аника Сковран, *Војвода Божидар Вуковић — Dionisio della Vecchia, zastald Bratstva sv. Đorđa grčkog u Veneciji*, Зограф, Београд, 1977, кв. 7, 80.

ликом могао је настати тек после 3. фебруара 1533. године по новом стилу, јер је Карло V тога датума и те године додијелио Божидару Вуковићу племићку титулу и грб.

*

Требало би нешто рећи и о ријечи *гнџ* (господин), која се налази у грбу Божидара Вуковића испред самог његовог имена. Та ријеч одговара средњевисокоњемачкој ријечи *her*. Њу су, у средњем вијеку, а и касније, стављали испред свог имена аустријски и њемачки племићи. Срећемо је, на примјер, испред имена познатог њемачког pjesника Валтера фон дер Фогелвајдеа (*Walter von der Vogelweide*): »*her*« *Walter*. Божидар Вуковић је добио назив *гнџ* (господин) заједно с племићком титулом и грбом.

Потребно би било објаснити и ријеч *вѣлѣгѣ*, која се налази на икони с Христовим ликом. О тој ријечи каже Ђуро Даничић: „... знак који имају државе, општине, племена, које год чељаде, те га међу у печате, на оружје, на заставе, на куће, на лађе итд., као грб, *signum*, *insigne symbolum*...“ (*Рјечник хрватскога или српскога језика*, Загреб, 1880—1882, I, s. v. *bičeg*).

*

Пошто је султан Сулејман II Велики продро с великом војском преко цијелог Балкана у Мађарску и освојио све наше земље и Средоземље, угрозио је Аустрију, Њемачку и Италију. Цар Карло V покушао је да организује крсташки рат против велике турске најезде. Он је, штавише, 1539. године припремао с флотом велики напад с мора и копна на Цариград. Папа се био обавезао да ће мјесечно плаћати у ратне сврхе 70.000 дуката, цар Карло V 210.000 дуката и Венеција 40.000 дуката. Тим новцем могло се наоружати 200 галија, 100 транспортних бродова и платити најамничка војска. Папа је био спреман да да 36 галија, а цар Карло V и Венеција 82 галије. Цар Карло V је, уз то, био разаслао по Европи своје изасланике који би подстакли хришћанске кнезове и војводе чије су се земље налазиле под турском влашћу да предузму нешто да се Турци уклоне из Европе. Карло V био је послао и Божидара Вуковића као свога савезника и дипломату у Молдавију да наговори молдавског војводу Петруа Рареша (*Petru Rareș*), коме је Карло V још 1535. био обећао помоћ у борби против Турака, да ступи у војни савез с царем Карлом V («... *Da Petru Rareș bereits 1535 Karl V. seine Hilfe im Kampf gegen die Türken zugesagt hatte, sollte nun Dionisio della Vecchia den Wojewoden als Verbündeten gewinnen*»).²

² Carl Göllner, *Turcica*, III. Band, *Die Türkenfrage in der öffentlichen Meinung Europas im 16. Jahrhundert*, București—Baden-Baden. 1978, стр. 114.

Сл. 1. Грб Бождара Вуковића на икони Нерукотвореног образа из 1520 (Народни музеј у Београду)

Balatinat

blad für meine Person und

Adelstand

gewollt für die für meine persönliche Nachkommen

Belogna 3 febr 1539.

de la Vecchia

Dionys

(ab 2798.)

fol. 1-4

Dionysius de la
Vechia
palatinus

Carolus etc. Epi. mo & Imperii sacrosancti.

REICHS-AKTEN

dilecto Dionysio de la Vechia sacra la-
bram Palatii. Aulicq. imp. Casarum

Palatinus dilecti filii quoniam & Imperialis Consistorij Comiti Gratiam
Imperii in Weggenbürgeniam nam Casaria & omni bono.

quod sit Imperialis Maistrus Culinaris & nulli
vel quoniam quilibet re alia maiorem sibi laudem comparat
Magistrum. ubi dignis bonis virtutibus. & quare

Padua, 9.
februarii 1533.

atque dignis virtutibus suis, & exequis
& sacra Rom. Imperii officia, quod fide,

de la Vechia,
Dionysio.

& observantia, gratum & iudicium obsequium, quod
nobis & eidem Imperio hactenus praestitit &

in futurum. Quod pro his & laboribus, haud minus
vobis ad impertinentia tibi commenda meam, huius

Copias ornamentis honorandis, propriis futuris.

~~Actum in~~ Actum igitur proprio & h. ~~in~~ ~~Palatio~~
~~in Palatio~~ ~~et~~ ~~in~~ ~~Palatio~~

~~ut in Martino Lupi~~ ~~et~~ ~~in~~ ~~Palatio~~

videntis h. provisionem Dionysio de Vechia
honorum gratia, & minime prosequi, deinde pro
p. h. sacra. Labram Palatii & omni famulatu
ut in Martino Lupi

a. B. 298.

Volentes proinde & speciali gratia prosequi,
et Virtutibus ^{hujus} premia tribuere condigna ut
in posteritas tua nobis, nisi q. hinc ab us ar
Successoribus Romanorum Imperatoribus &
Regibus ad infirmitatem promotionis officium
nobis proprio, consilio, ac. ~~fac. sua~~, et
plene superentis, & gratiam Diuina
et filios suos limos, autros et nepotibus
et ceterisq. illorum q. hinc et dispendit in ppa
tum, famulos & sacra Rom. imp. v. v. v.
Habiles. famulos, curamus, ~~et cetera~~
ut status nobilitatis. ~~et cetera~~ clarius illi;
et cetera, tibi. ~~et cetera~~ ~~et cetera~~, et cetera
et cetera. hinc antides, consuetu. Arma ~~et cetera~~
fasciata. ~~et cetera~~, in modo confirmanda &
approbada, ^{et cetera} ~~et cetera~~ ~~et cetera~~ ~~et cetera~~
et hinc. ~~et cetera~~ ~~et cetera~~ ~~et cetera~~ ~~et cetera~~
firmamus, approbamus, & melioramus. ~~et cetera~~
et vobis qts opus est, a nouo ~~et cetera~~, &
donamus. ~~et cetera~~ ~~et cetera~~ in eius partes

Secundum latitudinem divisum: quatuor in parte
 consuta Arma. Vnde SR in albo seu azy
 hi coloris campo. L'com' rubru' ascendente
 inter duas fastias eiusdem rubri coloris
 Superiori dextra in sinistra in hunc
 sicut part' dicitur & in circumstantia fastiam
 sicut rubri coloris ipsum campum circumducunt.
 Superiori vero Juliae sicut part'
 Aquila dimidia nigra ^{in campo} alis expansis,
 costis apertis, & lingua rubra & crepita
 quatuordecim hinc per omnes praesentem
 depicta sunt; Volumusque et antea
 nostra ~~partes~~ (arsena. proden. d'orming
 et in d'orming, ac filij, hinc, hinc
 et d'orming hinc hinc, hinc praesentem
 Arma omni adhibere, & munitur ma
 Omne in arena p'prie et d'ulli
 regis et d'orming d'orming, d'orming
 Tunc mensis Februarii Anno domini
 = 1533. imperij nostri & regno eius
 Rex.

F. qui ma ex addi
 hi: et

Jevto M. Milović, Titograd

THE BEQUEST OF THE ARISTOCRATIC TITLE AND COAT OF ARMS
TO BOŽIDAR VUKOVIĆ AND HIS DESCENDANTS BY THE SPANISH
KING AND THE ROMAN-GERMAN EMPEROR CHARLES V (1500—1558)

Summary

The paper first treats how the author found, in the Administrative Archives in Vienna, a draft of a decree from the office of Charles V, by which Božidar Vuković (Dionys de la Vechia) is proclaimed a nobleman of the Holy Roman Empire.

On the cover of the draft of this decree is written: »*Palatinat* blos für seine Person und Adelstand sowohl für ihn als für seine säämtlichen Nackkommen. Bologna 3. Febr. 1533. de la *Vechia Dionys* (AB. 2198), fl. 1—4«. The draft of the decree is written in Latin.

The author first gives a verbatim transcription of the text, and, then, also the additional inscriptions on the draft of the decree on the bequesting of an aristocratic title and coat of arms, and, lastly, draws conclusions deriving from the text of this document.

1. Božidar Vuković (known in Venice under the name of *Dionisio de la Vechia*) also previously had a coat of arms, and this coat of arms is described in the document from the office of Charles V as being without any lettering or text on it.

2. The specific services of Božidar Vuković to Charles V and the Holy Roman Empire remain unknown. It is quite sure, though, that they must have been important ones and that Božidar Vuković was already a nobleman and respected person in Venice and that this document also proclaimed him a nobleman of the Holy Roman Empire.

3. The changes, that is, additions, were made in the coat of arms at the request of Božidar Vuković.

4. It is possible that Božidar Vuković's request for an aristocratic title and new coat of arms, citing specific services, can be found in the archives of Bologna, Laterno or some other city.

The draft of the decree cites specifically all the changes made in the coat of arms. Based on the draft of the decree the author questions the authenticity of Pahomije's inscription on an icon of Christ (now kept in the National Museum, Beograd), which is dated March, 1520, and which shows the coat of arms also to be found in the draft of the decree from the office of Emperor Charles V dated February 3, 1533.

The discovered draft of the decree removes all doubts as to the authenticity of the title and coat of arms of voivode Božidar Vuković Podgoričanin also known as Dionisio della Vechia.